

ALDENEIK ST.-ANNAKERK

VERSLAG RESTAURATIE MEUBILAIR EN BEELDEN

PROFIEL cvba
2010

Colofon

Aannemer:

Building n.v.
Welvaartstraat 22
2200 Herentals

Uitvoerder:

PROFIEL cvba
Guido Gezellestraat 23
8560 Wevelgem

INLEIDING

Ter voorbereiding van de restauratiewerkzaamheden in de Sint-Anakerk te Aldeneik werd een beschrijving gemaakt van de uit te voeren behandelingsmethode. Bij deze beschrijving werd gebruik gemaakt van dezelfde indeling (nummering) als in het lastenboek gehanteerd wordt. Hierna volgt een beschrijving van de aanwezige schade en de uitgevoerde behandelingen.

III. SCHILDERWERKEN EN RESTAURATIE MEUBILAIR EN BEELDEN

3.1. Schilderwerken

3.1.3. Herstellen sjabloontekeningen rond ramen in de zijbeuken

De uit te voeren behandelingsmethode: sjabloontekeningen.

De originele pleister wordt maximaal geconserveerd. De zones die verzwakt zijn door zoutuitbloei worden lokaal gesaneerd.

Van elk verschillend motief wordt een sjabloon vervaardigd dat gebruikt wordt voor elke retouche die uitgevoerd zal worden aan de schilderingen rond de ramen. Sjablonen die nog voldoende aanwezig zijn worden niet geretoucheerd. Er zal voornamelijk gewerkt worden naar een rustiger maken van de omgeving van het mo-

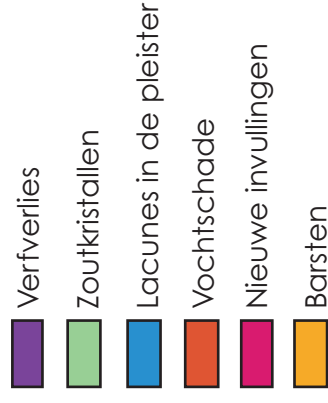
tief zodat dit volledig tot zijn recht kan komen. Wanneer het motief verdwenen is of dermate verzwakt dat het niet meer leesbaar is, wordt de retouche glacerend aangebracht zodat het nieuwe motief in verhouding komt te staan met de gehele schildering. Dit kan gebeuren met behulp van aquarel dat met een airbrush wordt aangebracht. De achtergrond van de sjabloonschildering wordt in geschilderd met dezelfde verf als waarmee de muurvlakken geschilderd worden.

Schadebeeld: sjabloontekeningen.

Bij aanvang der werken werden de sjabloonschilderingen rond de glasramen in de zijbeuken en in de dagkanten ervan (14 staties) geïnspecteerd. Hierbij werd het schadebeeld in kaart gebracht.

De gehanteerde beschrijving volgt de richting van de kruisweg. Linker zijbeuk: statie 1 tot 7 (van het koor naar de toren) en de rechter zijbeuk: statie 8 tot 14 (van de toren naar het koor).

Het schadebeeld wordt aan de hand van een schema voorgesteld. Hierbij wordt volgende legende gehanteerd:

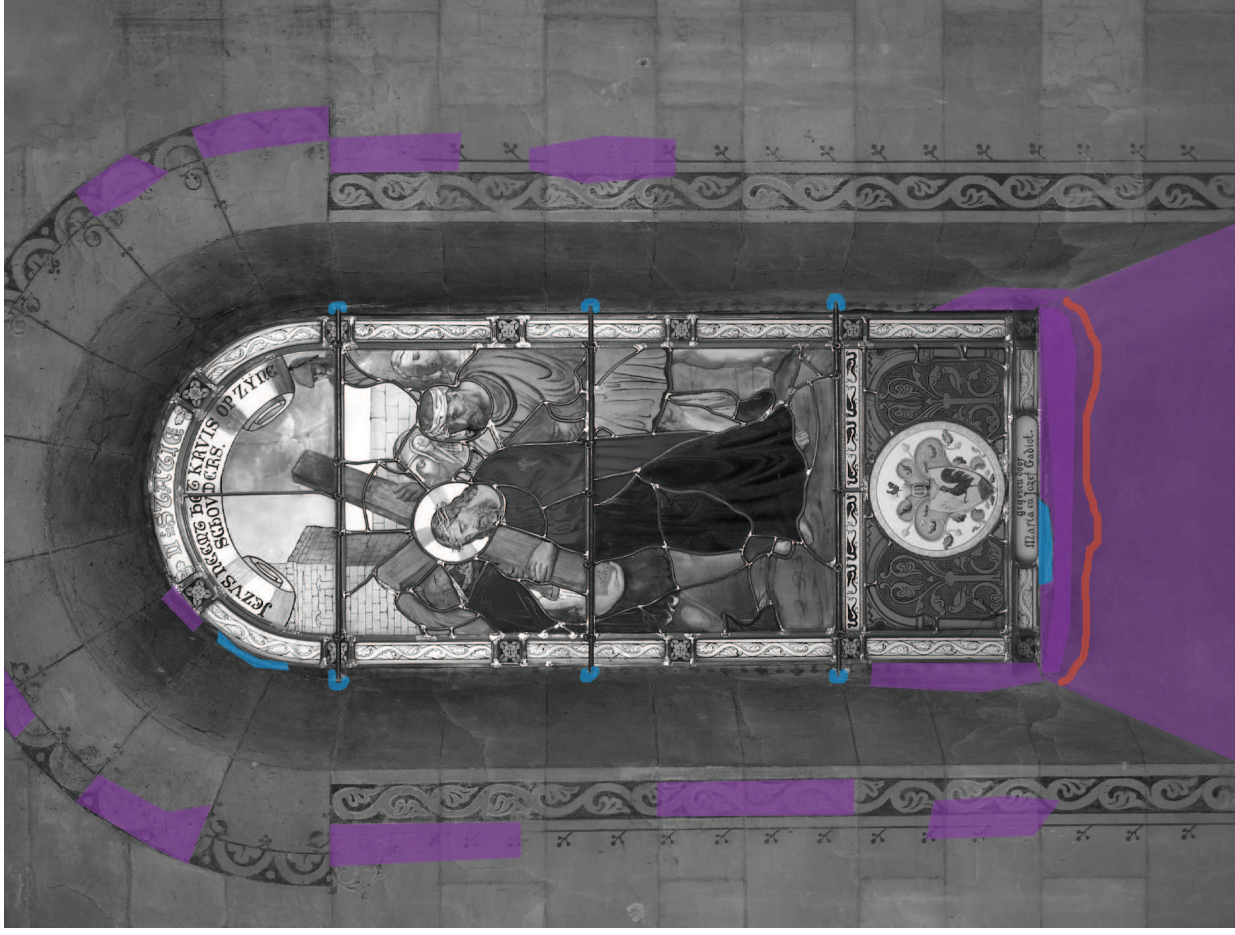

Zijbeuk links (van het koor naar de toren):
Statie 1

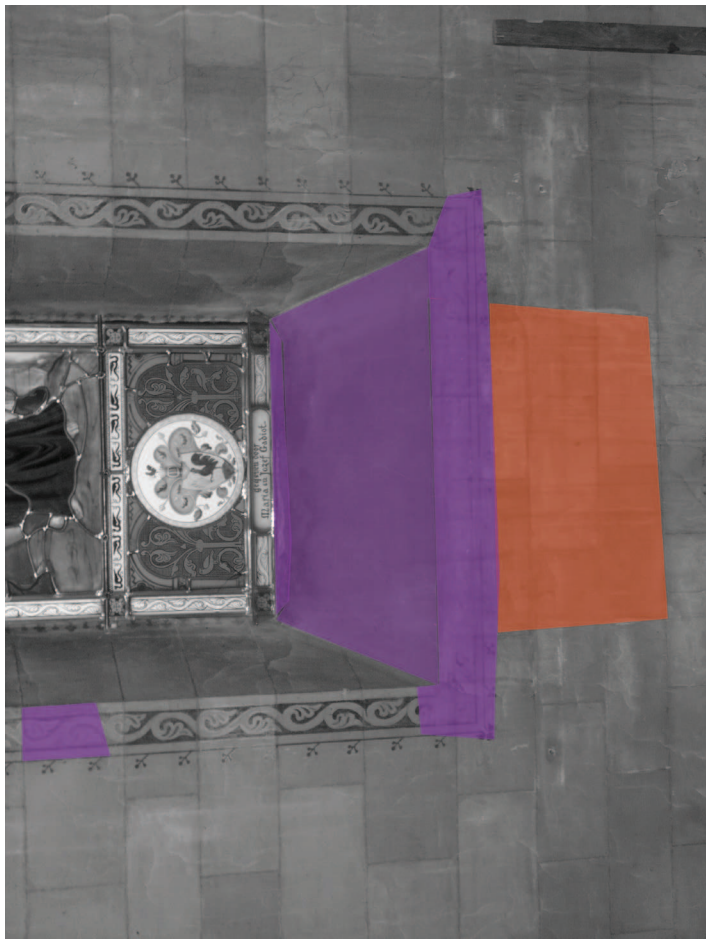

Statie 2

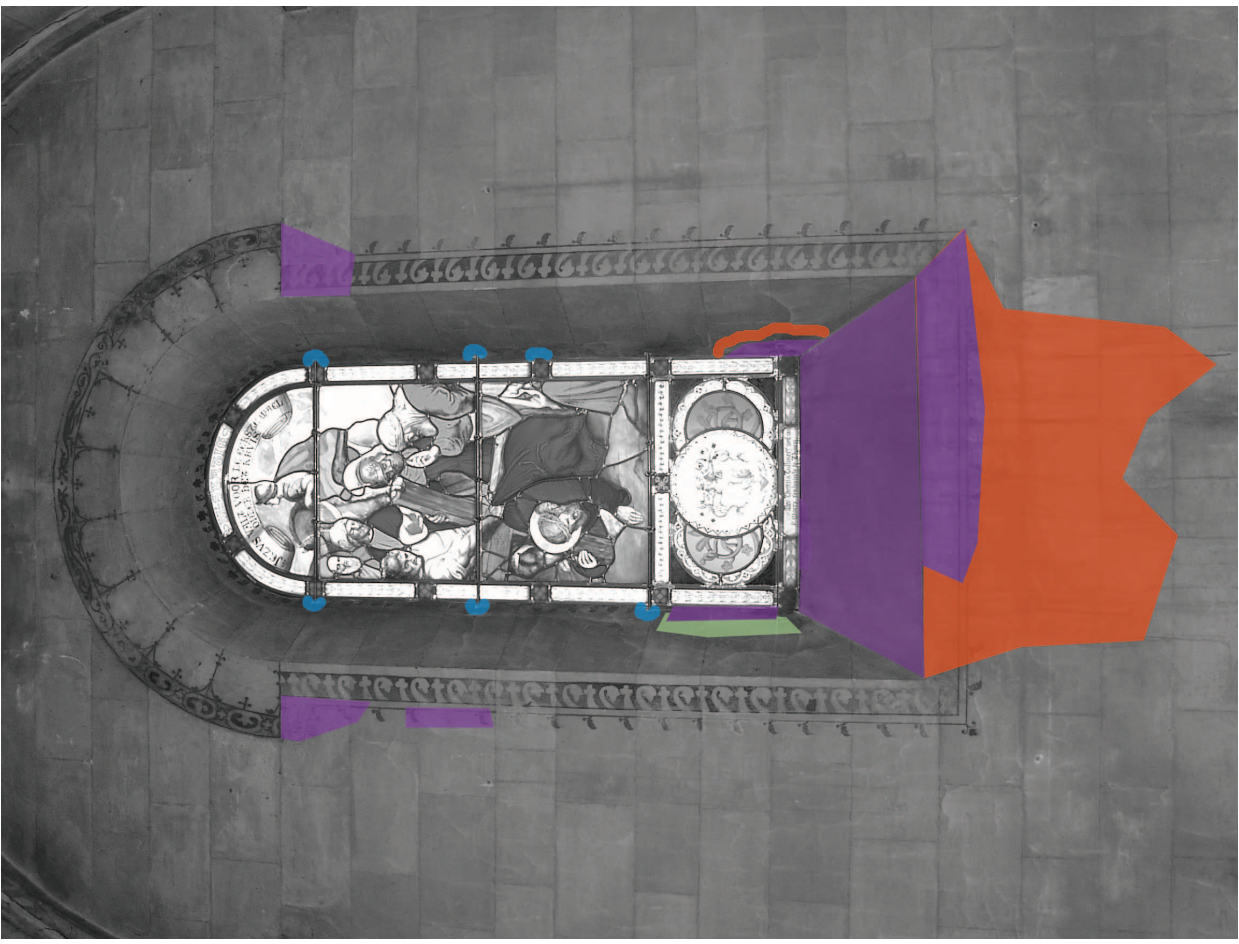

Statie 2

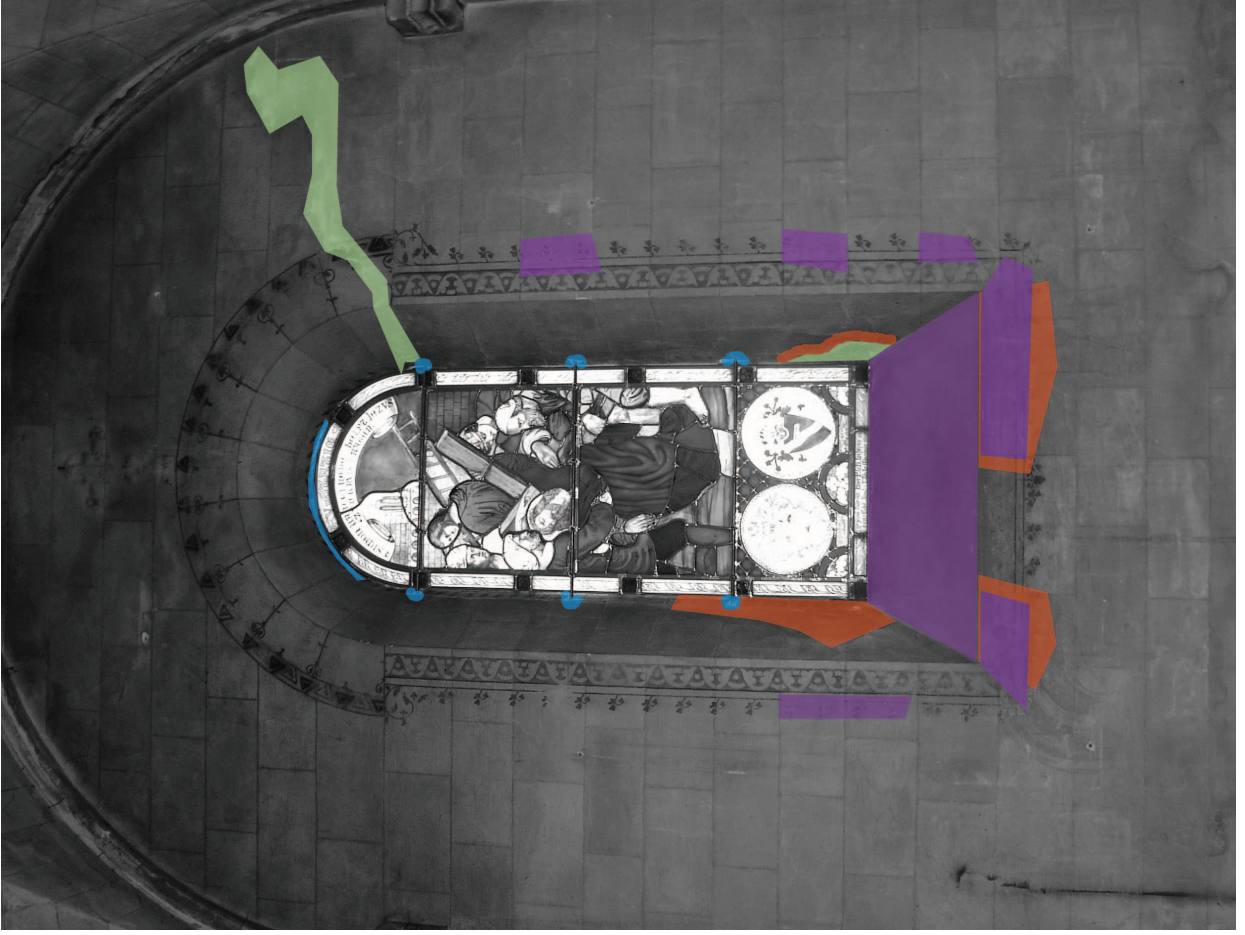

Statie 3

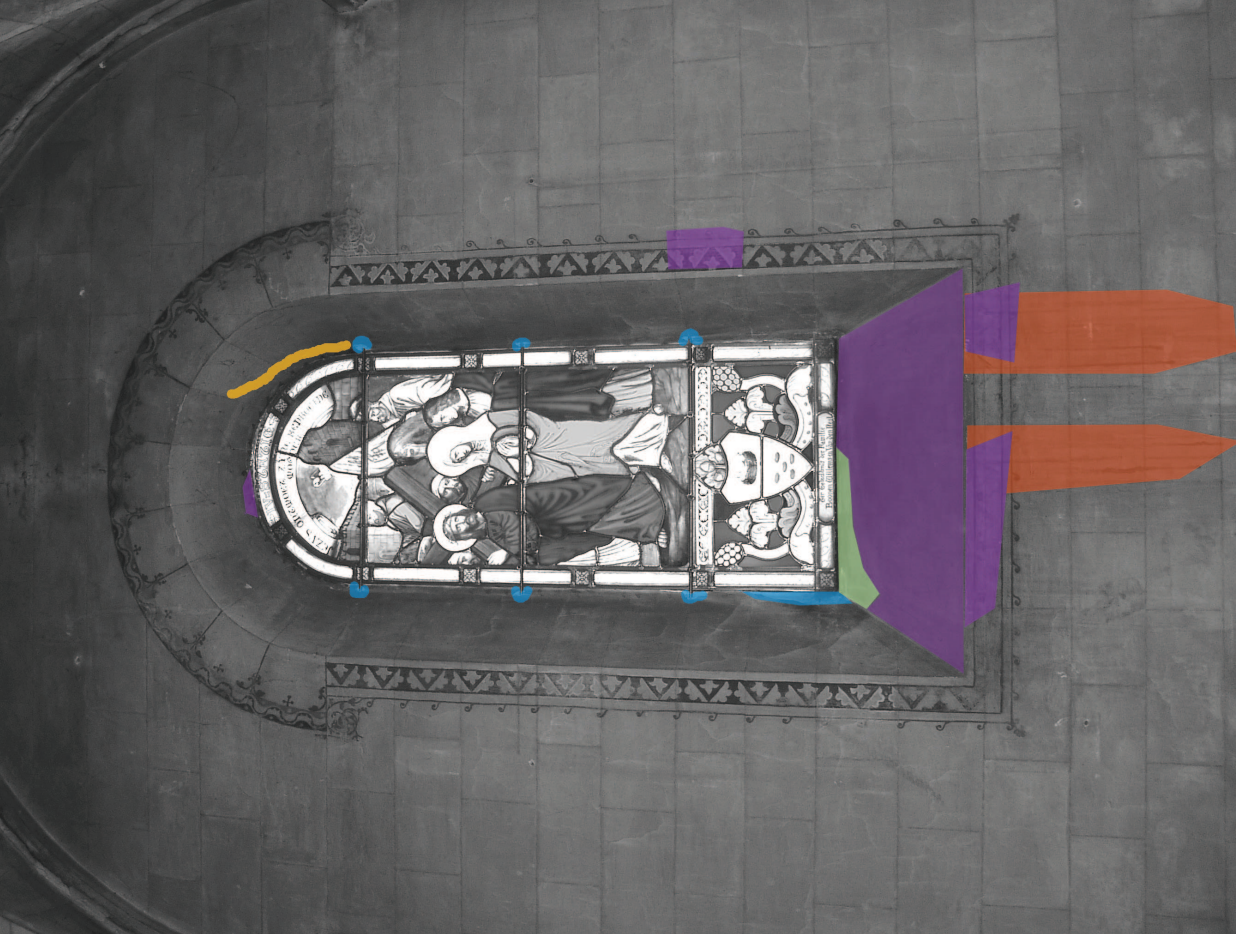

Statie 5

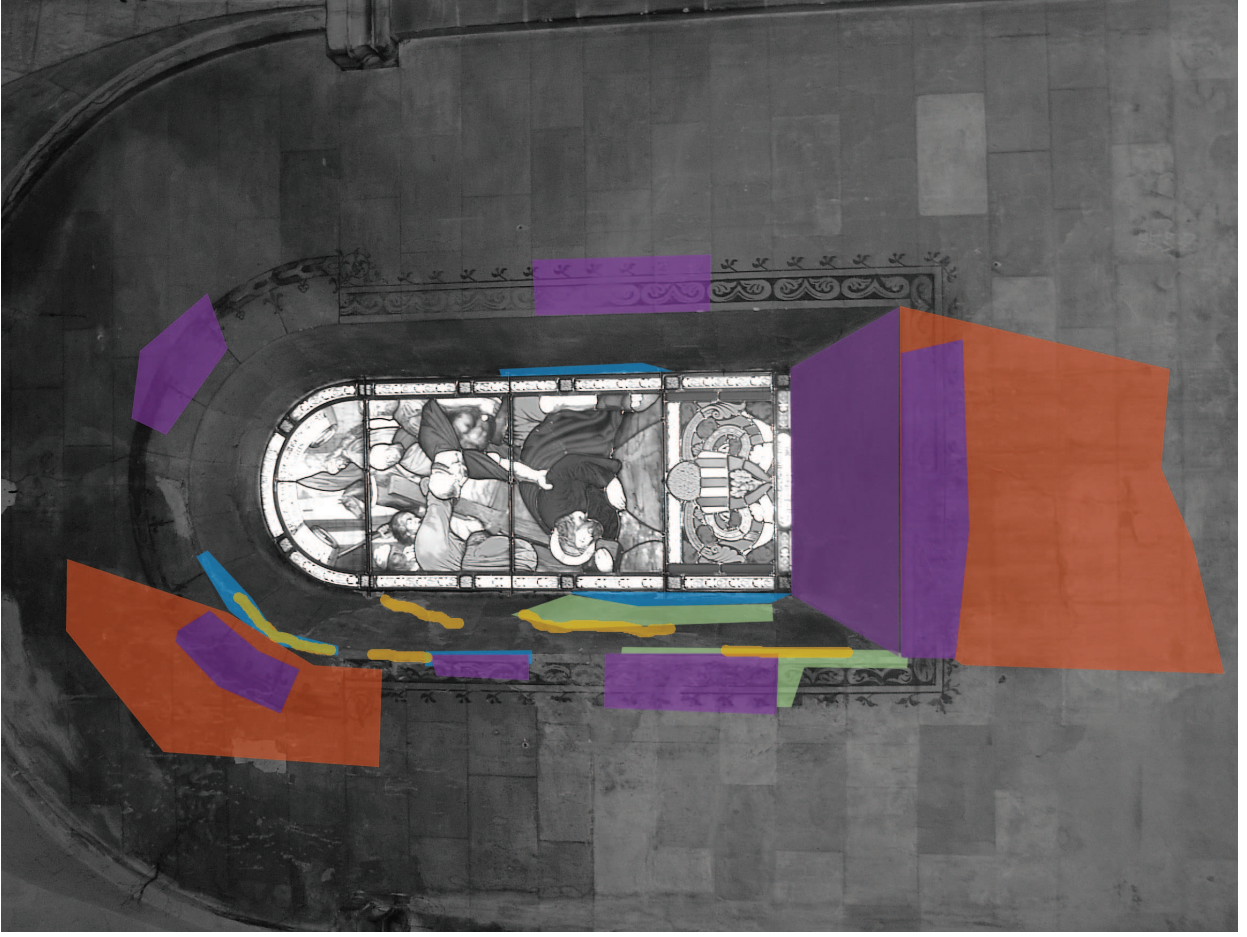

Statie 4

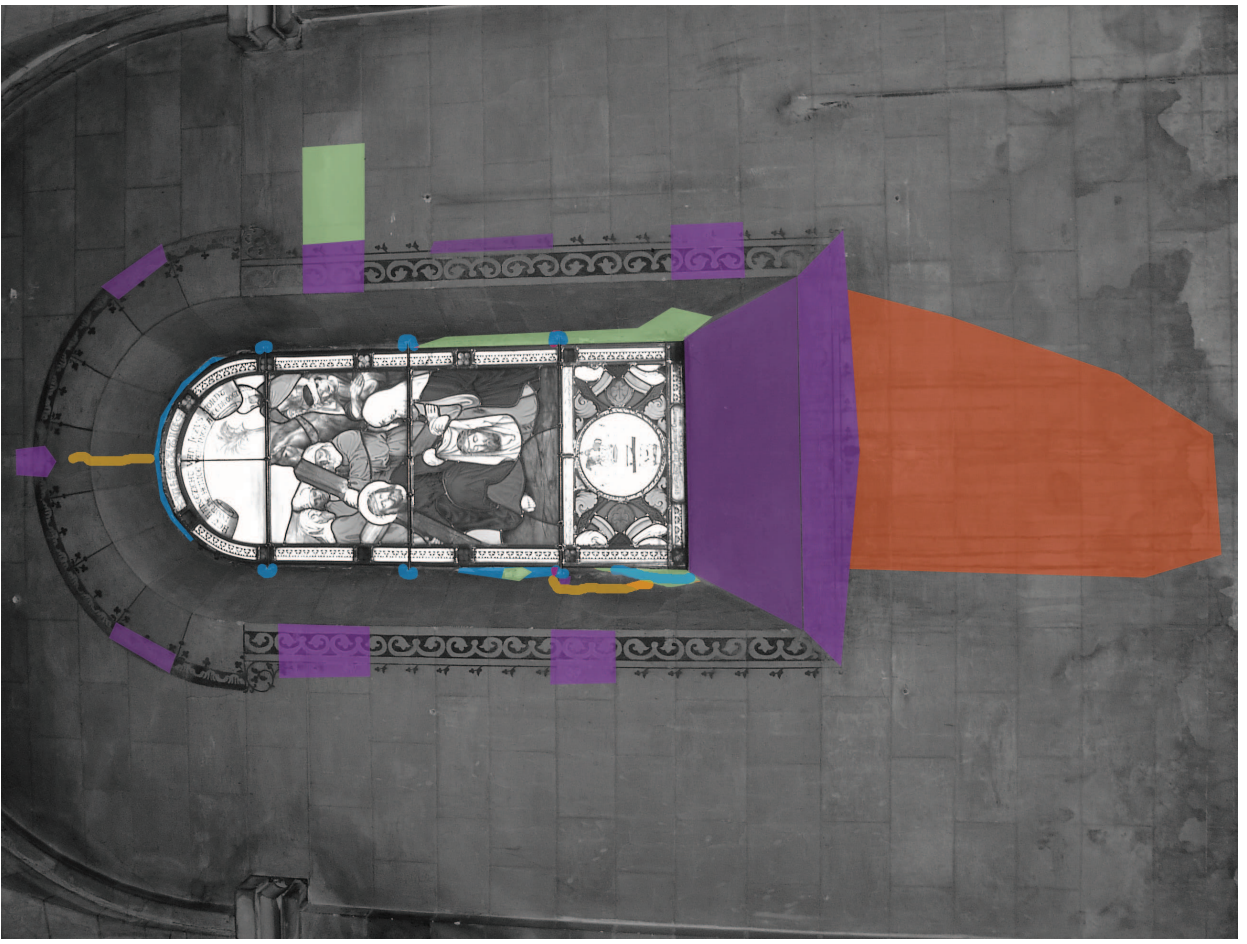

Statie 7

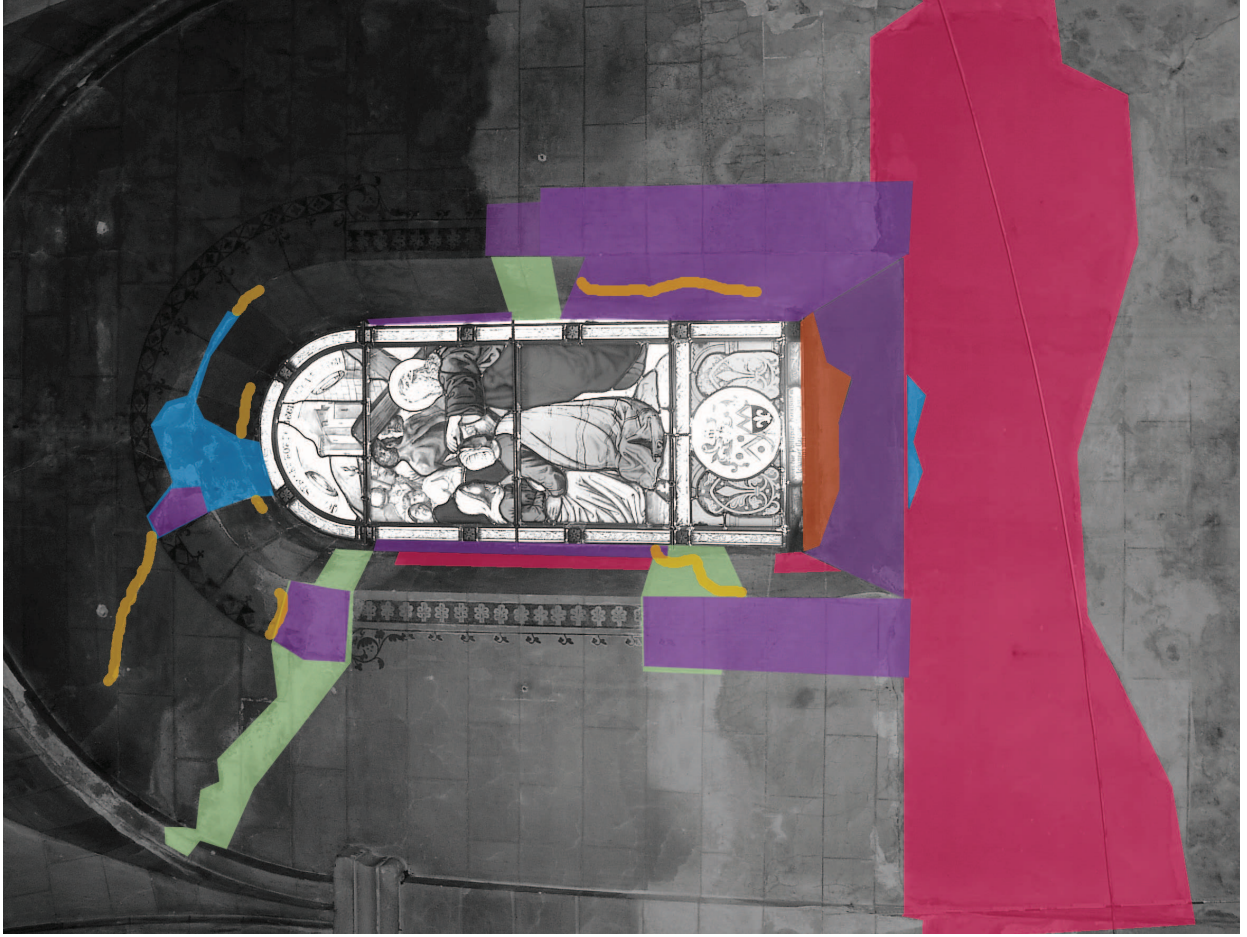

Statie 6

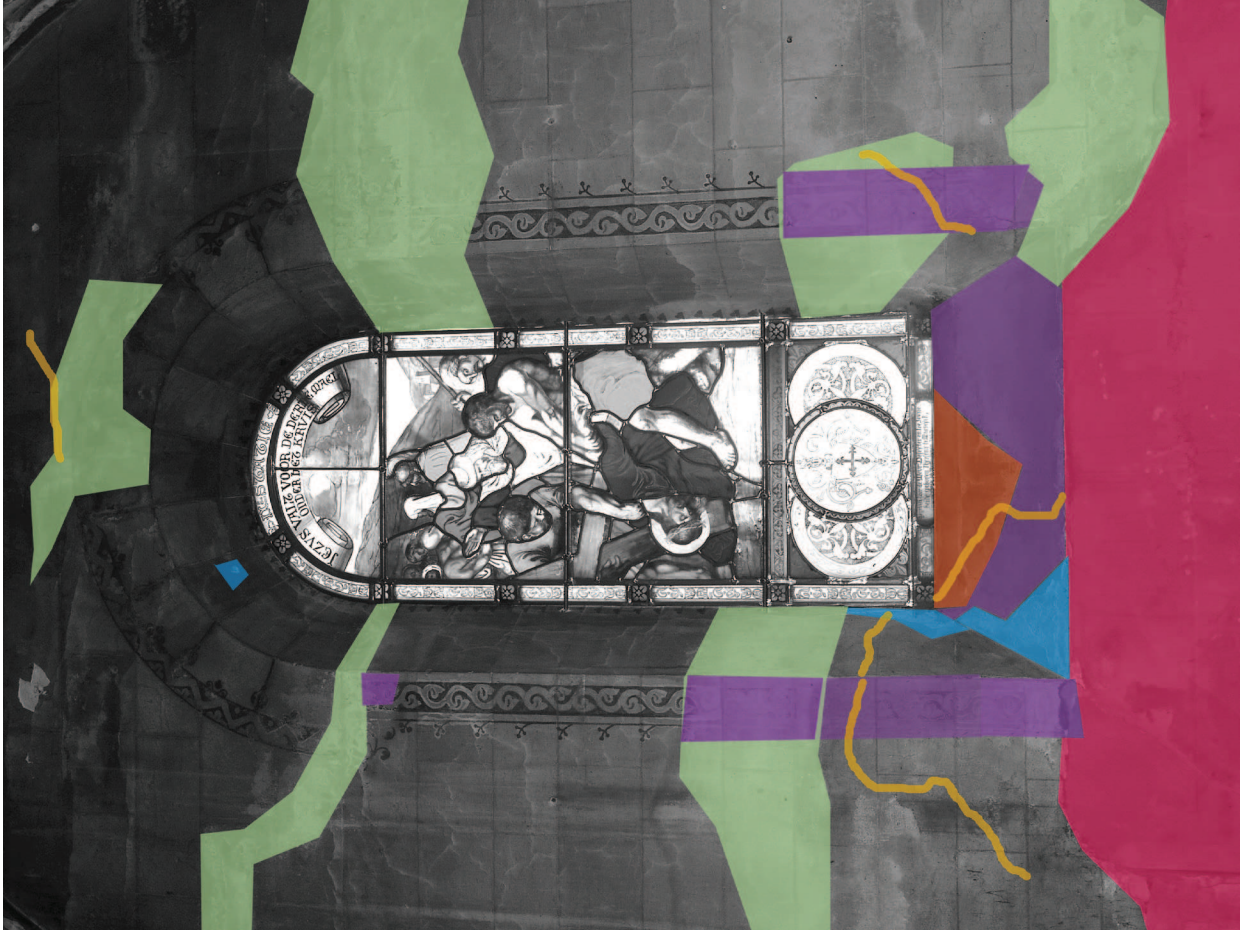

Zijbeuk rechts (van de toren naar het koor):
Stafie 8

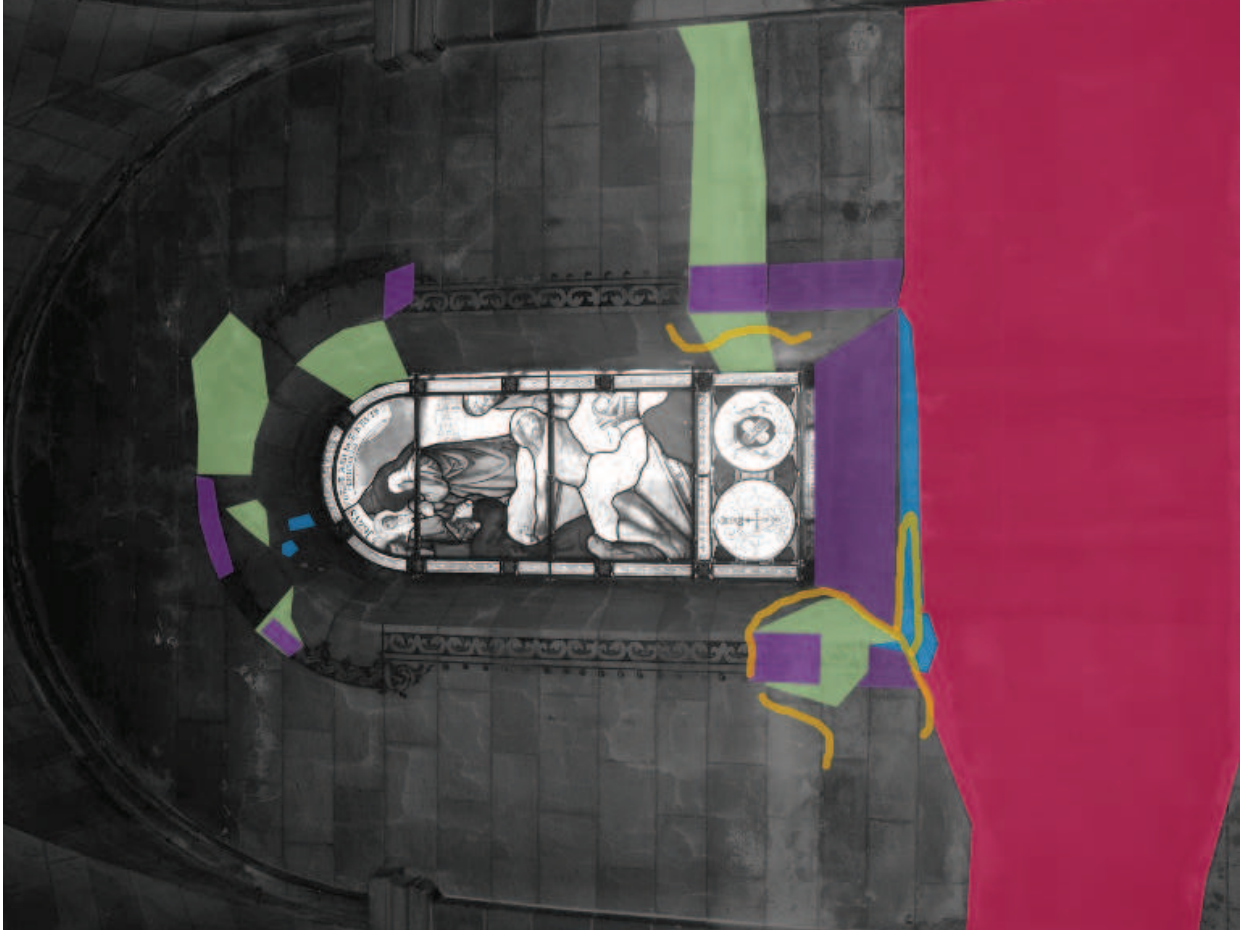

Stafie 9

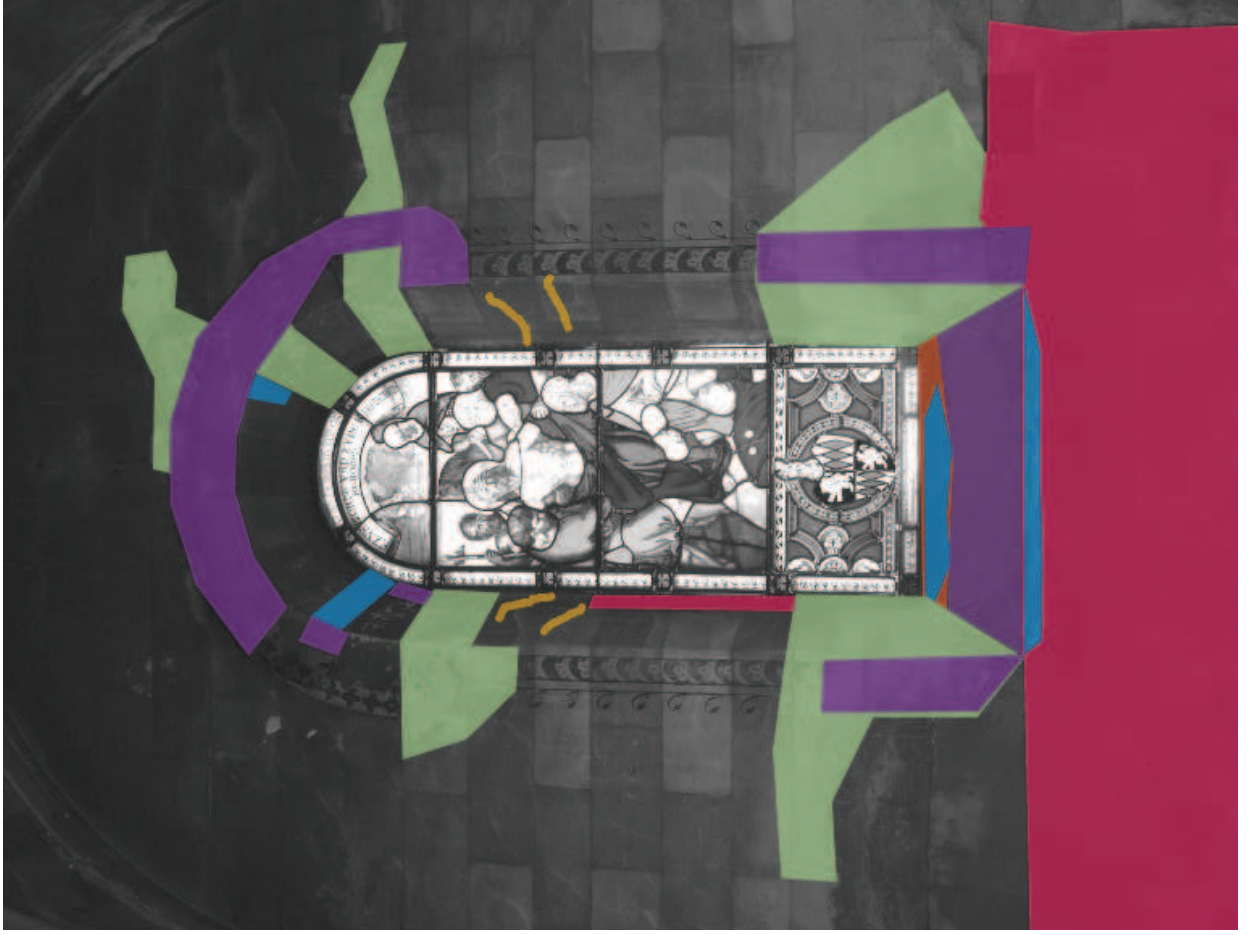

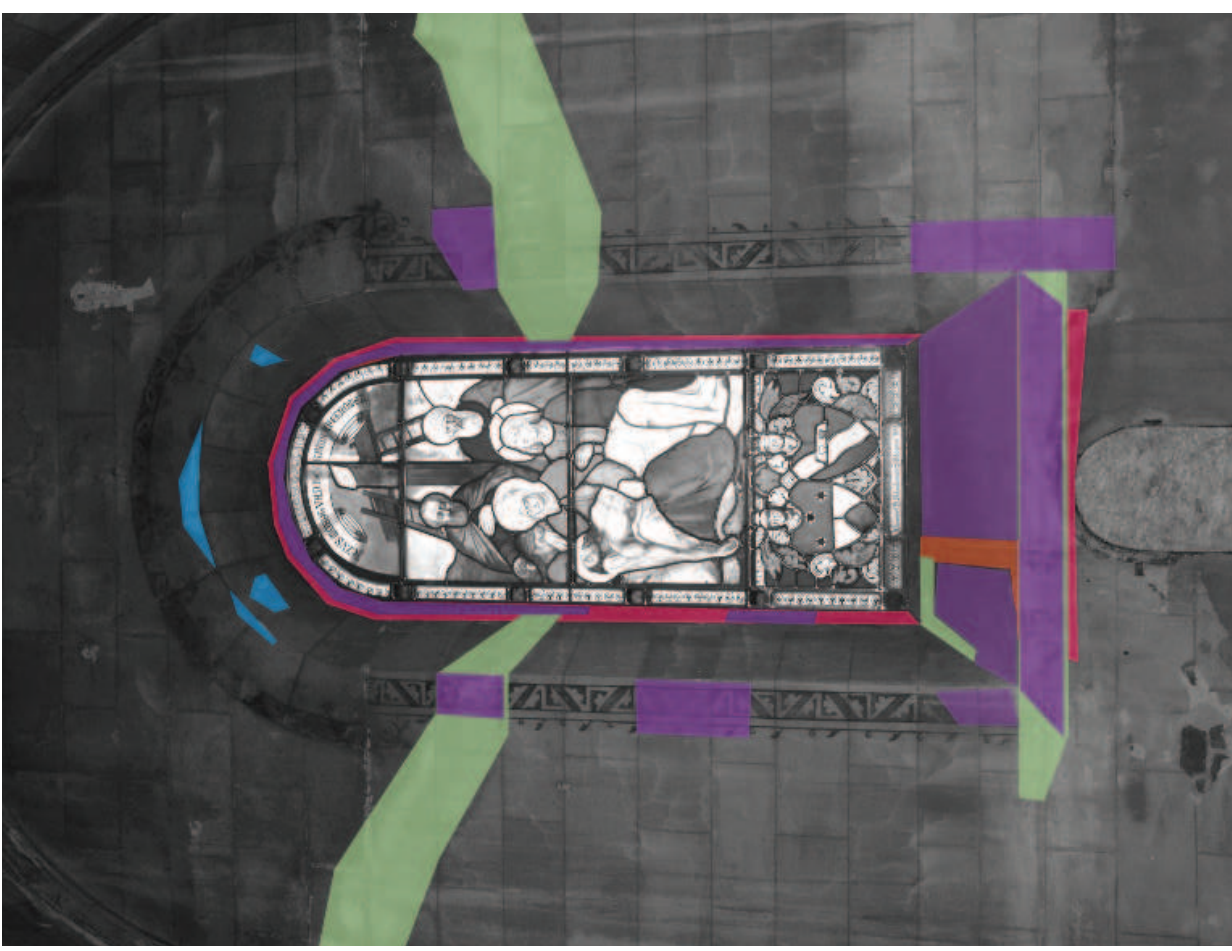
Statie 11

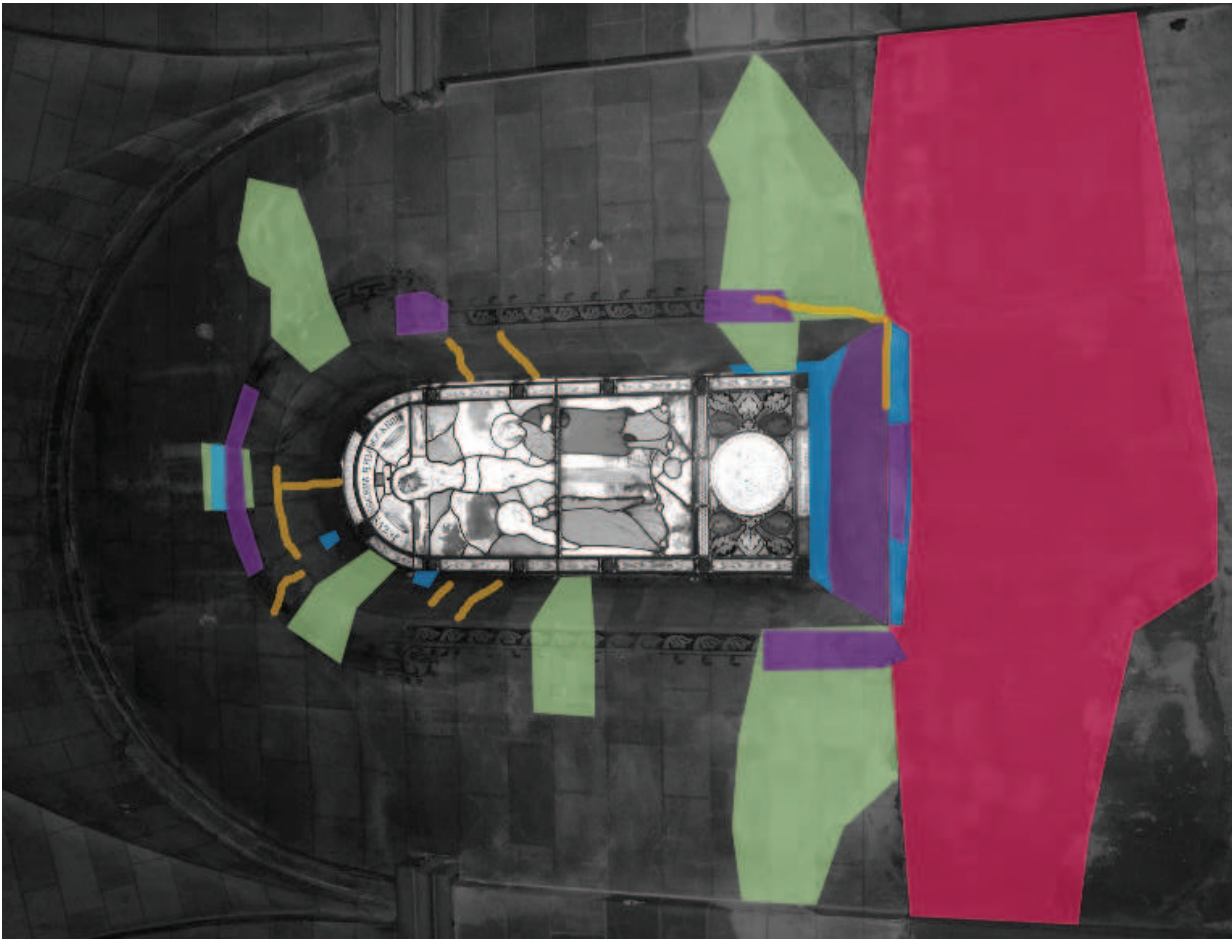
Statie 10

Statie 13

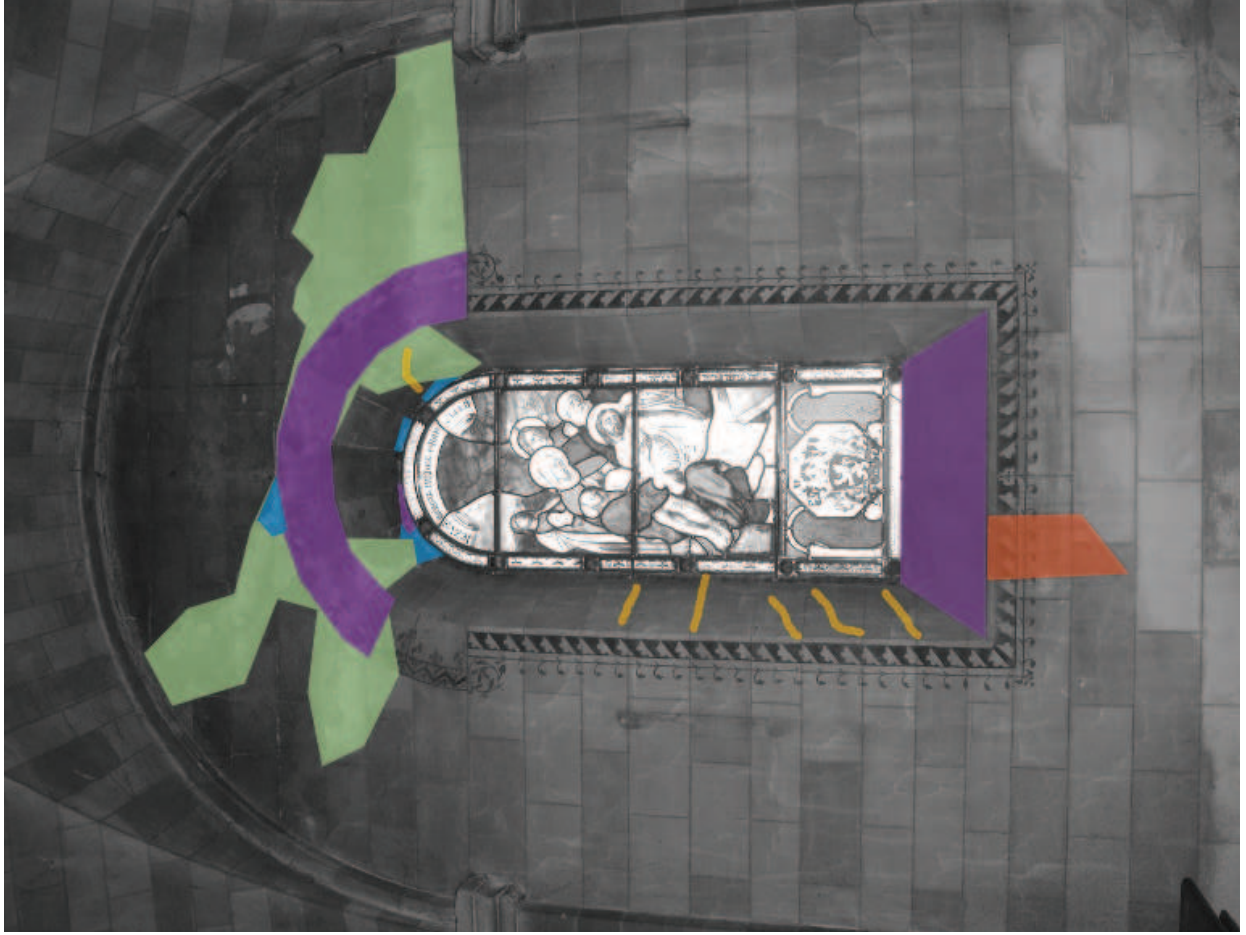

Statie 12

Statie 14

Vochtschade, ververlies, lacunes in de pleister en barsten (statie 7)

Lacunes en barsten (statie 1)

Vochtschade en ververlies (statie 5)

Behandeling: sjabloontekeningen.

Het oppervlakkig vervuld pleisterwerk en de sjabloontekeningen werden gereinigd met een kruimelspons en nadien kon het hardnekkig vuil met tri-ammoniumcitraat 1% opgelost in water gereinigd worden.

De delen van het pleisterwerk die los kwamen werden gefixeerd met een injectie mortel. Hierbij werden de sjabloontekeningen maximaal geconserveerd.

De lacunes in het pleisterwerk werden ingevuld met een mortel op basis van vetkalk en zand. Voor de diepe lacunes werd de mortel in twee lagen aangebracht, eerst een grove laag onder niveau en als afwerking een fijne laag die op hetzelfde niveau als het pleisterwerk gebracht werd.

De originele sjabloontekeningen in rood en blauw werden waar nodig met aquarel gerefoucheerd (glacerend aangebracht) om het geheel rustiger en leesbaar te maken. De zones waar de sjabloontekeningen deels verdwenen zijn werden gereconstrueerd aan de hand van het resterende origineel. De nog aanwezige tekeningen werden op kalkpapier overgenomen. De lijntekening werd doorprikt en nadien met een pigmentkussen op de muren getamponneerd, zodat er een tekening in stippellijn ontstaat. Hierna kon deze tekening naar de originele kleuren gerefoucheerd worden. De dagkanten die op bepaalde zones te ernstig vervuild waren waardoor ze niet verder gereinigd konden worden werden met een

mengsel van gouache en kalkverf gerefoucheerd naar de kleur van het gereinigde pleisterwerk, dit om een beter dekking en een mat effect te bekomen. Ook de nieuwe invullingen werden eerst naar deze kleur gerefoucheerd. De muurvlakken rond de sjabloontekeningen werden geschilderd in de dezelfde kalkverf waarmee de rest van de kerk geschilderd werd.

De rechterheft is gereinigd. (Statie 1)

Fixatie van de losse delen (Statie 12)

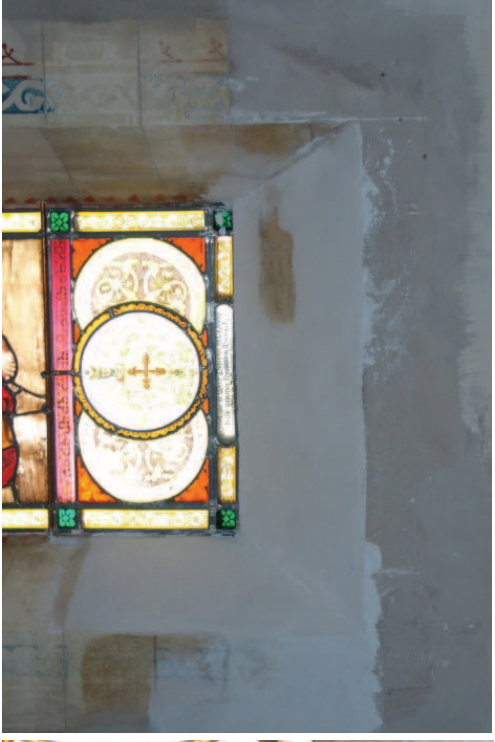

Grove mortellaag onder niveau (Statie 9)

Het op niveau brengen van de fijne afwerkingsmortel (Statie 9)

De afgewerkte invullingen (Statie 9)

Voor de retouche (Statie 4)

Na de retouche (Statie 4)

Sjabloontekeningen

Doorprikken van de overgenomen tekening op kalkpapier (Stafie 9)

Het vervolledigen van de aangebrachte tekening (Stafie 9).

Tijdens het inretoucheren van de gereconstrueerde tekening (Stafie 9)

De doorprikte overgenomen tekening op kalkpapier (Stafie 12)

De aangebrachte tekening m.b.v. het doorprikte kalkpapier en een pigmentkussen (Stafie 12)

3.1.3.1. Muurschilderingen middenbeuk

Schadebeeld: muurschilderingen.

De muurschilderingen waren in een goede staat, ze waren enkel oppervlakkig vervuild.

Behandeling: muurschilderingen.

De oppervlakkig vervuilde schilderingen werden gereinigd met een kruimelspons.

De muurvlakken rond de muurschilderingen werden geschilderd in de dezelfde kalkverf waarmee de rest van de kerk geschilderd werd.

De rechterhelft is gereinigd

De uitgevoerde reinigingsfesten.

Het reinigen met een kruimelspons.

3.1.5. Herstellingswerken aan plafond

De uit te voeren behandelingsmethode: houten plafond.

3.1.5.1. Herstellingswerken aan de houten plafond (middenbeuk)

Er wordt geopteerd voor een maximale conservatie. Het hout wordt waar nodig behandeld met een insecten- en schimmelwerend product op basis van permithrine en azaconazole. Waar nodig wordt de houten drager geconsolideerd. Omdat het hier om constructieve onderdelen gaat, gebeurt dit met een twee-componentenepoxy. In overleg met het bestuur zal overgegaan worden tot het lokaal vernieuwen van de constructie.

3.1.5.2. Schilderwerken houten plafond (middenbeuk)

Het oppervlak wordt gereinigd met white spirit.

3.1.5.2.1. Herstelling balken

Het hout wordt behandeld met een insecten- en schimmelwerend product op basis van permithrine en azaconazole. Op de plaatsen waar het hout structureel verzwakt is, wordt deze eventueel vervangen door nieuwe stukken hout.

3.1.5.2.2. Herstelling medaillons

De medaillons bevinden zich in een goede staat. De eventueel losgekomen verfshiffers worden gefixeerd. Het oppervlaktevuil wordt verwijderd.

3.1.5.2.3. Schilderwerken houten plafond

Het houten oppervlak van het plafond krijgt een afwerkingslaag op basis van was of vernis. Er worden stalen gezet en de keuze wordt gemaakt in overleg met het bestuur.

Schadebeeld: houten plafond.

Door de zeer hoge vochtigheidsgraad op het moment van de inspectie was er condens ontstaan en bevond zich een waterfilm op de afwerkingslagen van het hout. De afwerkingslagen van oliehoudende verf en was. Zijn door het condensvocht gaan schimmelen waardoor het bindmiddel van de olieverf, de was en uiteindelijk ook het eikenhout is aangetast.

Vershoven en loszittende delen: Wanneer de structuur van het plafond wordt overschouwd merken we dat één moerbalk vrij sterk verzakt is. De oorzaak van de verzakking was niet te achterhalen wegens de tussenvloer die boven het plafond is aangebracht. De stabiliteit van deze zone moet diepgaand onderzocht worden.

De medaillons zitten met een centrale verankeringsring aan het plafond vast (zie foto). Een controle van alle verankeringen is noodzakelijk omdat vele medaillons los of verdraaid zitten.

Vervuiling en schimmelaantasting.

Verzakte en verschoven delen.

Vervuiling.

Behandeling: houten plafond.

Het hout werd plaatselijk behandeld met een insecten- en schimmelwerend product op basis van permithrine en azaconazole.

Het ernstig vervuild en door schimmel aangetaste plafond werd eerst met behulp van een compressor schoon geblazen waarna met Shellsol T het resterende vuil en de schimmel verwijderd konden worden.

De gepolychromeerde delen (aan de zijde van het koor) werden gefixeerd met was-hars.

De barsten die in de drager ontstaan zijn en de afgebroken delen werden met PVA verlijmd.

De verschoven moerbalken en loszittende consoles werden herbevestigd met eikenhouten doken die in de houten plafond en niet in de muren bevestigd werden. Deze nieuwe doken werden met olieverf gerefoucheerd naar de kleur van het plafond.

medaillons: Inalien de originele verankering in goede staat was deze herbruikt. De niet meer te gebruiken verankering werden van een nieuw systeem voorzien in het medaillon zelf.

De openstaande zones tussen de muur en het plafond werden van eikenhouten profieljes voorzien die naar dezelfde kleur als het plafond gekleurd werd met notenbister. Er werden nadien een beschermingslaag aangebracht met shellak.

Over het gehele houten plafond werd een vernislaag aangebracht met een penseel. Deze vernislaag bestaat uit een mengsel van shellak en alcohol (50/50).

Medaillons polychromeren:

De vier medaillons centraal in het plafond stellen de vier evangelisten voor. Enkel twee medaillons waren origineel gepolychromeerd, namelijk S. MATTHEÛS (engel) en S. MARCUS (leeuw). Omdat deze vier een geheel vormen werden de niet gepolychromeerde medaillons, namelijk S. LUCAS (stier) en S. JAONNES (adelaar) gepolychromeerd in dezelfde kleurstelling als het origineel. Hiervoor werd er gebruik gemaakt van olieverf en voor de zones in goud werd er een vergulding aangebracht met mixtion en bladgoud.

Tijdens het reinigen van het plafond.

Het herbevestigen van loszittende consoles m.b.v. een houten dook.

Het herbevestigen van verschoven moerbalken m.b.v. een houten dook.

Het verwijderen van de loszittende delen.

Het afgebroken gezicht.

Het verwijmde gezicht.

De oude centrale verankering in het medaillon werd vervangen door een nieuwe systeem.

De origineel gepolychromeerde medaillons van de vier evangelisten.

De rechterheft van het plafond is reeds vernist.

De origineel niet gepolychromeerde medaillons van de vier evangelisten.

De uit te voeren behandelingsmethode: afdeksterren.

3.1.5.3. Afdeksterren in metaal

De behandeling van de sterren gebeurt cfr. het lastenboek.

3.1.5.3.1. Reconstructie sterren

Er wordt een mal vervaardigd van een bewaard gebleven exemplaar. Hiervan worden 1 afgietsels vervaardigd in een twee-componentenepoxy.

3.1.5.3.2. Herstellen van sterren en beleggen met bladgoud

De behandeling van de sterren gebeurt cfr. het lastenboek.

3.1.5.3.3. Plaatsing sterren

De behandeling van de sterren gebeurt cfr. het lastenboek.

Schadebeeld: afdeksterren.

De metalen sterren zijn oppervlakkig gevuld en geoxideerd. Ook de vergulding is hierdoor aangetast.

ENKELE FOTO'S

Behandeling: afdeksterren.

De oppervlakkig vervuilde sterren werden gereinigd met white spirit.

Omdat er twee sterren ontbraken werd een mal vervaardigd aan de hand van een originele ster. Eerst werd een silicone laag aange-

bracht en na uitharding een gipsen beschermkap. Nadien werden er twee afgietsels in een twee-componentenepoxy gemaakt.

De originele sterren werden herverguld met mixtion en bladgoud. ook de nieuwe sterren werden verguld.

De sterren werden terug op hun originele plaats aan het plafond in het koor geplaatst met behulp van een metalen haak in de reeds aanwezige houten blok.

De vervaardigde mal.

Enkele vergulde en teruggeplaatste afdeksterren in het koor.

3.2. Herstellen meubilair

3.2.1. Restauratie en herstel aan het houten meubilair

Het betreft hier de volgende meubelstukken:

- 2 zijaltaren
- 2 biechtstoelen
- 2 communibanken
- Deur reliekenkast in het koor (briefpanelen)
- Muurkast (bergplaats)
- 36 kerkbanken

De uit te voeren behandelingsmethode: houten meubilair.

De behandeling van het meubilair gebeurt cfr. het lastenboek. Het merendeel van de ontbrekende stukken werden teruggevonden en zullen tijdens de behandeling teruggeplaatst worden. De ontbrekende zijtjes van de communiebanken worden gereconstrueerd, naar analogie van de nog aanwezige zijtjes.

De communiebanken zullen herplaatst worden zoals aangeduid op de grondplannen.

De polychromie van het medaillon (communiebanc) zal verplicht gerestaureerd worden. **Retouches worden uitgevoerd met een glacisverf op waterbasis van ofwel aquarel en acrylverven en dit afhankelijk van de te retoucheren zone. Achteraf volgt een afwer-**

kinglaag op basis van een lijnolie houdende glacislaag.

Schadebeeld: houten meubilair.

- **Communiebanc (zijbeuk links): Christus**

Medaillon: Er is een krimpseur opzij in het grondpaneel.

Insecten hebben het gesculpteerde tafereel en het achterliggend grondpaneel aangetast. Door lokale concentratie van deze aantasting (kleed van Christusfiguur) zijn onderdelen van het tafereel verdwenen en is de structuur van het hout poreus geworden.

Er is een krimpseur in de omlijsting rondom het medaillon.

Links v/h medaillon: Drie pilasters zijn afgebroken (stukken zitten in doos, mits beschadigingen aan de kapitelen)

Bovenste regel van de constructie is naar beneden gezakt in een hoek van ongeveer 45°. Hierdoor is het bovenblad en de ondersteunende lijsten ook gaan zakken.

De onderste regelen de onderste lijst zijn onderaan verweerd, evenals de pen-gat verbinding, en de eindstijl.

Rechts van het medaillon is de houten constructie nog intact.

- **Communiebanc (zijbeuk rechts): laatste avondmaal**

Medaillon: Er is een krimp lacune in het grondpaneel (achter de Christusfiguur).

In de rij zuilen ontbreken kleine ornamentjes aan de kapitelen.

Van het lijst- en profielwerk heeft de onderste regel schade door verwerking.

De communicabank (zijbeuk links) voor de behandeling.

De afgebroken pilasters (communicabank : zijbeuk links).

De naar beneden gezakte bovenste regel van de constructie (communicabank : zijbeuk links).

Het door houtworm aangetaste medaillon (communicabank: zijbeuk links).

Detail van het medaillon (communicabank: zijbeuk rechts).

Zijaltaar (zijbeuk links)

Zijaltaar (zijbeuk rechts)

Deurtjes zijaltaar (zijbeuk rechts)

Achterzijde deur reliekenkast in het koor (briefpapelen)

Behandeling: houten meubilair.

- 2 communiebanken

Een algemene reiniging van het hout met white spirit.

Het lijstwerk werd gedeeltelijk gedemonteerd zodat de ontbrekende zuilen terug op hun plaats gebracht werden. Dit bracht de regel terug op zijn plaats, deze werd verlijmd evenals de resterende lijst- en profielwerk zodanig dat alles terug op een gelijk niveau staat. Al het lijstwerk werd mechanisch bevestigd.

Gepolychromeerde medaillon: Plaatsen die door de hoge concentratie van houtworm aantasting poreus zijn geworden werden geconsolideerd met 15% Paraloid B72 opgelost in aceton. Ontbrekende delen (zoals een deel van de drapering van de Christusfiguur) werden ingevuld en geretoucheerd naar de juiste kleurstelling.

Het geheel werd volledig curatief behandeld tegen houtworm door injectie in de wormgaten met een middel op basis van propyconazole en c-permethrine.

Er werden een beschermlaag aangebracht, een microkristallijne was. Na droging werd deze opgewrijven totdat een lichte glans bekomen werd.

- 2 zijaltaren, 2 biechtstoelen, Muurkast (bergplaats)

Een algemene reiniging van het hout met white spirit.

Er werden nadien een beschermlaag aangebracht, een microkristallijne was. Na droging werd deze opgewrijven totdat een lichte

glans bekomen werd. Het scharnierwerk werd gecontroleerd en hersteld indien nodig.

- 36 kerkbanken

Een algemene reiniging van het hout met white spirit.

Er werden een beschermlaag aangebracht, een microkristallijne was. Na droging werd deze opgewrijven totdat een lichte glans bekomen werd.

- Deur reliekenkast in het koor (briefpanelen)

Een algemene reiniging van het hout met white spirit.

Het geheel werd volledig curatief behandeld tegen houtworm door injectie in de wormgaten met een middel op basis van propyconazole en c-permethrine. Er werden een beschermlaag aangebracht, een microkristallijne was. Na droging werd deze opgewrijven totdat een lichte glans bekomen werd.

ENKELE FOTO'S

3.2.2. Restauratie en herstel van het natuurstenen meubilair

Het betreft hier de volgende meubelstukken:

- Hoofdaltaar
- Preekstoel

De uit te voeren behandelingsmethode: natuurstenen meubilair.

Het natuurstenen meubilair krijgen een oppervlakkige reiniging. Alvorens over te gaan tot de reiniging worden reinigingstesten uitgevoerd. Volgende producten/methodes zullen worden uitgetest:

- kruimelspons
- vlakgom
- varsapon 1% in water
- warm water
- stoom

De ontbrekende delen in de maaslandse kalksteen zullen aangevuld worden met een mortel op basis van vette kalk en zand. De mortel wordt op toon gebracht met gouache.

De metalen onderdelen worden behandeld cfr. het lastenboek.

Schadebeeld: natuurstenen meubilair.

Het volledige hoofdaltaar en de preekstoel zijn oppervlakkig vervuild.

Bij het hoofdaltaar zijn er vele onderdelen verschoven en enkele afgebroken.

De afgebroken stenen delen.

Constructurele verschuivingen van de stenen onderdelen.

Behandeling: natuurstenen meubilair.

- **Het hoofdaltaar** werd gereinigd met een kruimelspons. De resten kaarsvet werden met white spirit verwijderd. **De afgebroken delen** ... Voor het invullen van de lacunes werd een mortel op basis van vette kalk en zand gebruikt. De invullingen werden op kleur gebracht met gouache.

- **De preekstoel** werd met warm water gereinigd. De afgebroken delen werden met PVA verlijmd. Voor het invullen van de lacunes werd een mortel op basis van vette kalk en zand gebruikt. De invullingen werden op kleur gebracht met gouache.

ENKELE FOTO'S

De linkerheft is gereinigd (hoofdaltaar)

De linkerheft is gereinigd (preekstoel)

3.2.3. Restauratie en herstellingswerken van metalen onderdelen

Het betreft hier de volgende meubelstukken:

- Kroonluchter
- Deurtje voor plaksteen
- kruisjes boven de sjabloonschildering rond de ramen ?

De uit te voeren behandelingsmethode: metalen onderdelen.

3.2.3.1. Kroonluchter

Het oppervlak wordt gereinigd met een mengsel van water en alcohol. Het lakwerk wordt gefixeerd met zuivere bijenwas. De lacunes in het lakwerk worden ingevuld met gepigmenteerde bijenwas.

3.2.3.3. Deurtje voor plaksteen

De oppervlakteoxidatie wordt verwijderd met de microsaableuse. De geoxideerde zones worden behandeld met een roestvormer (bv tanine). Het geheel krijgt een bescherm laag van paraloid B67 in white spirit.

Schadebeeld: metalen onderdelen.

ENKELE FOTO'S

Behandeling: metalen onderdelen.

- Kroonluchter:
- Deurtje: een mengsel van alcohol en water (50/50)

De kroonluchter (voor de behandeling).

Deurtje voor plaksteen (tijdens de behandeling).